

RUSKÝ VLIV NA KONFLIKTY NA ZÁPADNÍM BALKÁNĚ A VE STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPĚ

RUSSIAN IMPACT ON CONFLICTS IN WESTERN BALKAN AND IN EAST CENTRAL EUROPE

Miroslav Mareš¹

¹ Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika

Abstrakt

Příspěvek se zabývá ruskými vlivem na konflikty na západním Balkáně a ve středovýchodní Evropě z komparativní perspektivy. Autor představuje analytický rámec pro srovnání ruského vlivového působení a konceptualizuje regionální konflikt. Poté jsou analyzovány vybrané dimenze (včetně historických determinantů a konkurence se zájmy ostatních mocností) a formy aktivit v obou regionech (včetně specifik určitých zemí). Srovnání obou regionů pomáhá pochopit celkový charakter ruských vlivových operací zaměřených na geopolitické areály.

Klíčová slova: Rusko, působení, západní Balkán, středovýchodní Evropa

Abstract

The paper deals with Russia's impact on conflicts in Western Balkans and East-Central Europe from a comparative perspective. The author presents an analytical framework for comparing Russian interference and conceptualizes regional conflict. Selected dimensions (including historical determinants and competition with interests of other powers) and forms of activities in both regions are then analyzed (including specifics of certain countries). Comparison of both regions helps to understand the comprehensive character of Russian geopolitical area-focused influential operations.

Keywords: Russia, Interference, Western Balkan, East Central Europe

Úvod

Současné Rusko usiluje o prosazování svého vlivu v různých regionech světa, včetně těch, které v minulosti spadaly do jeho sféry vlivu anebo v nichž výrazně zasahovala do mocenského uspořádání. Využívá k tomu i konfliktů v daných oblastech, ať již probíhajících, zamrzlých anebo historických (jejichž dědictví však ovlivňuje citlivou politiku historické paměti). V tomto směru je možné analyzovat a srovnávat současné vlivové působení v jednotlivých regionech. Jako výzva se ukazuje takovéto výzkumné zaměření v regionech západního Balkánu (zahrnuje Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu, Srbsko, Černou Horu, Severní

Makedonii, Kosovo a Albánii) a středovýchodní Evropy (která je v tomto textu pojímána jako souhrn států tzv. Visegrádské čtyřky, tedy Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Polsko).

V tomto textu bude popsán a analyzován ruský vliv na vybrané konflikty. Jako konflikt je chápána v širokém smyslu slova situace, kdy jeden nebo více aktérů prosazuje nekompatibilní cíle (Evans, Newnham 1998: 93). Zde však bude zaměřena pozornost na konflikty, které se v minulosti projevíly masovými ozbrojenými střety, případně takové střety existují v současnosti anebo hrozí v budoucnosti znovuoobením či vypuknutím nových ozbrojených střetů. I pokud je historický konflikt překonaný co do reálné možnosti obnovy

ozbrojených střetů, může být využíván v kontextu bouřlivých debat o interpretaci historické paměti, a do této debaty může vnější aktér vstupovat v kontextu hybridního působení s cílem oslabit soudržnost a odhodlání mocenských struktur protivníka. Nabízí se pak široká škála propagandistického využití těchto prvků historické paměti pro podněcování napětí a nových konfliktů.

Ve specifickém regionu, kde se může vytvářet i regionální bezpečnostní komplex (Buzan, Wæver, Wilde, 2005: 225–230), mohou být konflikty a jejich dědictví využívány a podněcovány jako vnitřními tak vnějšími aféry (z pohledu sledovaného regionu). Může se jednat o vliv supervelmocí, mocností i dalších států a případně nestátních aktérů a entit (například náboženských aktérů). S ohledem na zaměření tohoto příspěvku na ruský vliv ve středovýchodní Evropě je podstatný vliv vnější velmoci na region. Na základě synopse přístupů různých autorů (Mareš, Šmíd, 2015; Metidieva, Šterić, Hesová, 2023; Nikolic, 2018; Smolík, 2014; Yelatskov, 2012; Zoric, Stojarová, 2023b) doplněných o vlastní odborné úsudky autora tohoto příspěvku lze jako základní konceptuální a analytický rámec vlivového vztahu vnější velmoci ke konfliktům v regionu určit:

- vliv sledované velmoci v konkurenci s jinými vnějšími a vnitřními mocenskými zájmy;
- schopnost adaptace vlivového působení velmoci ve vztahu k vývoji konfliktu;
- schopnost prosazovat celkový vliv v různých sektorech; pro podrobný výzkum může být využita PMESII analýza (rozdělení na sektory Political – Military – Economic – Social-Infrastructure- Information) anebo obdobné rámce (North Atlantic Treaty Organisation, 2017: 79–81), nicméně v tomto textu není pro precizní aplikaci těchto přístupů prostor);
- Snaha o řízení intenzity konfliktu ve prospěch vlastních zájmů a jeho propagandistické využití;
- Specifické možnosti radikalizace a eskalace konfliktu (prostřednictvím aktivních opatření – viz dále);
- Potenciál pro vyzbrojování anebo přímou vojenskou účast v konfliktu.

Pokud se týká aktivních opatření, jedná se v tomto případě o konceptualizovaný pojem, který vychází ze sovětského pojetí aktivit tajných služeb k ovlivnění veřejnosti a mocenských center protivníka. Specifický a cílený rozvoj v SSSR a zemích východního bloku nastal od konce padesátých let dvacátého století (Bittman, 1999: 17). V aktivních opatřeních pokračuje prostřednictvím tajných služeb i soudobý ruský režim, byť jsou na základě zvláště po roce 2014 označovány jako hybridní hrozby (Autorský tým Centra boja proti hybridním hrozbám ISBA MV SR 2023). Prezident Ruské federace Vladimir Putin ostatně byl důstojníkem Výboru pro státní bezpečnost (KGB) (Thom, 2021: 62). Vymezení aktivních opatření závisí v konkrétní organizaci od dobově a tematicky podmíněného

pojetí V tomto textu je využit souhrnný přístup od Aleksandra Doronina s dílčími modifikacemi autora tohoto příspěvku. Aktivními opatření lze dělit na:

1. Podvratnou činnost (spočívá ve vyvolávání nejistoty a prohlubování rozporů);
2. Pronikání (získávání agentury);
3. Diskreditace (směřuje vůči těm, kteří drží moc a rozhodují v mocenských strukturách protivníka);
4. Vměšování (přímý vliv na rozhodování protivníka žádoucím směrem);
5. Informačně-psychologické působení („vymývání mozků“, cílené kampaně vůči populaci směřující k vyvolání nedůvěry a odporu ve vlastní vládu anebo sympatií k těm, kteří kampaň vedou, tedy k protivníkovi);
6. Systematické šíření dezinformací (s cílem zahltit anebo usměrnit informační kanály a výsledné narativy (Doronin, 2001, modifikace autor).

Je přitom třeba zdůraznit, že identifikace a přiřknutí jednotlivých činů i dlouhodobějších aktivit k ruskému vlivovému působení může být v řadě případů a složitá. Při výzkumu proto nelze vycházet pouze z toho, že se někdo k uskutečňování zájmů Kremlu přihlásí, ale z i celkového kontextu a smyslu činů a aktivit, tedy využít přístup dát smysl komplexním datům (College of Policing, 2024). Je rovněž třeba uvést, že ruským působením se myslí primárně působení režimních a prorežimních sil ve vztahu k vládnoucímu režimu v Ruské federaci, ne činnost ruské domácí a exilové opozice.

Ruský vliv na konflikty na západním Balkáně

Západní Balkán je v zásadě stále regionem, která se nachází v post-konfliktní fázi, i když hlavní ozbrojené střety v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině byly ukončeny v polovině 90. let a v Kosovu a v Bývalé jugoslávské republice Makedonii (dnes Severní Makedonii) na přelomu devadesátých a nultých let (Stojarová, 2007). Nicméně zvláště v regionech se srbským obyvatelstvem mimo hranice Srbska, především v Republice srbské v Bosně a Hercegovině a v severním Kosovu hrozí riziko opětovné eskalace konfliktu (Jurekovic, 2024: 91–92). Specifické problémy provázejí Severní Makedonii, kde se sice v posledních letech podařilo uklidnit vztahy s albánskou menšinou a mezinárodní spor o název s Řeckem, ale na diplomatické úrovni se zintenzivnil spor s Bulharskem ohledně vybraných pasáží ústavy (Marusic, 2024). Celý západní Balkán čelí výzvě islamismu, která se zvýšila v době vzestupu tzv. Islámského státu v polovině druhé dekády 21. století díky fenoménu rekrutování zahraničních teroristických bojovníků v regionu a v současnosti je spíše charakteristická postupným budováním pozic pro dlouhodobou strategii získávání politických pozic spojenou s demografickým růstem, případně se projevuje i jinak (Stojarová, Zoric 2024). Spory existují i uvnitř jednotlivých zemí, včetně

politiky historické paměti (např. mezi dědictvím komunistického a nekomunistického odboje z druhé světové války) a ohledně provýchodní a prozápadní orientace (Đureinović, 2020).

Rusko se snaží využívat konfliktního potenciálu na Balkáně k prosazování svých zájmů, má zde však další mocenské konkurenty (Rrustemi *et al.*, 2019). Na západním Balkáně se dlouhodobě angažují západní mocnosti, a to včetně specifické intenzity a zaměření zájmů. Např. v Kosovu mají stále silnou roli Spojené státy americké. Řadu aktivit rozvíjí i Evropská unie (Jurekovic, 2024: 91), ve které vlastní politiku směrem k západnímu Balkánu prosazují i jednotlivé státy s tradičním geopolitickým vlivem (Německo, Francie, Itálie, Rakousko, Česká republika apod.) anebo se zapojují do dění v regionu s ohledem na geografickou přímou (Chorvatsko) či hraniční (Bulharsko, Řecko, Maďarsko) přítomnost v regionu. Na západním Balkáně je aktivní i NATO, a to v členských zemích (Chorvatsko, Albánie, Severní Makedonie), tak i nečlenských. Vlastní geopolitické zájmy se snaží prosazovat i vnější islámští aktéři, především pak Turecko (které je v regionu východní Balkánu přítomné i geograficky), Saúdská Arábie, Írán i nestátní džihádisté. Výrazně se západní Balkán v posledních dekádách snaží prostřednictvím ekonomických investic ovlivňovat i Čína (Stanicek, Tarpova, 2022).

Ruský vliv se zaměřuje na přímou i nepřímou podporu tradičních spojenců a na diskreditaci protivníků a vyvolávání rozporů, a to i za pomoci mediálního působení (Đorđević, 2024). Rusko z ideového hlediska využívá historického dědictví geopolitické podpory slovanských národů v balkánském prostoru (včetně protizápadního angažmá ve válkách v 90. letech) (Nemec, Zoric, 2024) náboženskou spřízněnost s křesťanskými ortodoxními komunitami (které mají často i vyhraněný politický charakter) i euroasijské ideje (Dević, 2019). Konkrétně se v současnosti jedná především o podporu srbských iredentistických aktérů v Kosovu, a zvláště v Republice srbské v Bosně a Hercegovině (Zoric, Stojarová, 2023a), kde je na Rusko úzce napojen tamní prezident Miloš Dodik, který vyjádřil snahu po sjednocení se Srbskem. V poslední době se několikrát sešel s Vladimírem Putinem (Fella, 2024). Jak ukázal pokus o státní převrat v Černé Hoře v roce 2016 (Mikac, Mitrevska, Smajić, 2022: 378). Rusko má potenciál k rozpoutání vnitřních politických konfliktů prostřednictvím hybridního působení, a proto je sledována i jeho vlivová aktivita v Severní Makedonii (kde je však zatím situace nenásilná) (Gjorgovski, 2024; Zoric, Stojarová, 2023b).

Rusko má v současnosti omezené možnosti ohledně přímého vojenského vyzbrojování spojeneckých aktérů na západním Balkáně s ohledem na sankce uvalené na něj členskými státy EU. Nicméně využití předchozích dodávek ruských zbraní a dílčími možnostmi obcházení sankcí ilegálními dodávkami a s využitím třetích

přepравních stran má i v této oblasti jistý potenciál. Výraznou roli může sehrát pomocí instruktorů a při nabídce výcviku i při získání bojových zkušeností. Odhadem několik set bojovníků ze západního Balkánu (především ze srbských oblastí) se zapojilo do války na Ukrajině (Zhilla, 2024) anebo do bojových operací na Blízkém Východě a v Africe v rámci Wagnerovy skupiny (Ristic, 2016) anebo jiných quasi-soukromých vojenských společností (ve skutečnosti kontrolovaných ruským státem) či formací podléhajících otevřeně Ruské federaci.

Rusko se snaží pracovat s konfliktním potenciálem na Balkáně i na diplomatickém poli, například při podpoře Srbska po střelbě v kosovském městě Banjska v roce 2023, kde došlo ke střetu kosovských policejních složek se srbskými diverzanty z paramilitárních složek (Musliu, Kuçi, 2024). Tato ruská reakce zapadá do celkové snahy využít kosovské otázky k ospravedlnění anexe Krymu (Linden-Retek, Brewer, 2014). Případná ozbrojená eskalace i konflikt na Balkáně by Rusku vyhovovaly z důvodu rozdělení pozornosti světového společenství, která je zaměřeno na ruskou agresi na Ukrajině a problémy na Blízkém Východě a v Africe.

Ruský vliv na konflikty ve středovýchodní Evropě

Bezpečnostní situace ve středovýchodní Evropě (pokud jí jsou chápány státy V4) je dlouhým obdobím bez přítomnosti rozsáhlých ozbrojených konfliktů. Posledním takovým jednoznačně určitelným konfliktem bylo potlačení maďarského povstání ze strany Sovětského svazu v roce 1956. Invasi vojsk pěti států Varšavské smlouvy v roce 1968 do Československa sice byla uskutečněna velkým množstvím vojenské techniky a personálu, nicméně došlo pouze k omezenému ozbrojenému odporu. Proto je označen za masový ozbrojený konflikt sporný (Dupuy, Dupuy, 1997: 1404–1406). Obdobně lze ve vnitrostátním rámci hodnotit vyhlášení výjimečného stavu v Polsku v roce 1981. Poklidný přechod regionu od režimů reálného socialismu k demokracii, relativně bezproblémové stažení sovětských vojsk ze středoevropského prostoru (Dupuy, Dupuy, 1997: 1520–1521) i – až na několik drobných incidentů (Mareš, 2015) – nenásilné rozdělení Československa spoluvytvořily mírové dědictví.

Nicméně politické napětí v regionu je přiživováno dědictvím dřívějších konfliktů, ať již uvnitř regionu nebo se sousedními a blízkými zeměmi. V tomto směru rezonuje dědictví konfliktů s Německem, zvláště pak druhé světové války, a role Sovětského svazu, za jehož pokračovatele je považováno současné Rusko (Episkopos, 2023). V historické paměti však mají odezvu i historické střety mezi národy v tomto prostoru, kam lze řadit i rezidua střetů Poláků a částečně Čechů a Slováků s ukrajinskými nacionalisty ve čtyřicátých letech (Řepa, 2019). Objevují se však i nové ideologické a sociální konflikty, včetně dopadů migrace

z mimoevropského prostoru do střední Evropy (byť zatím v omezené míře schopné přerůst do masového ozbrojeného násilí) (Tallis, Simecka, 2015).

V regionu středovýchodní Evropy se projevují mocenské zájmy vícero vnějších aktérů. Tradiční geopolitické pojetí jako nárazníkové zóny mezi Ruskem a Německem či Západem (Orenstein, 2019) je oslabováno vzrůstající mocenskou rolí jednoho ze zdejších států, a sice Polska. To v posledních desetiletích stabilně zdůrazňuje proamerickou orientaci. Ekonomicky je středovýchodní Evropa silně provázána s Německem, které zde má též své pochopitelné zájmy. Polsko, Maďarsko, Slovensko i Česko jsou členy EU i NATO a samy vytváří politické společenství V4, které však v současné době není jednotné (Šitera, Kochlöffel, 2024), ať již ve vztahu k Rusku anebo k Číně, která se snaží do regionu ekonomicky pronikat a využívá k tomu i proruské struktury, naráží zde však i na odpor prozápadních politiků (Kavalski, 2023).

Rusko má v regionu polarizující roli. Část politické scény a společnosti je vnímá negativně vzhledem k historickým i současným expanzionistickým tendencím a autoritářskému režimu, zatímco pro část politiků i společnosti je přijatelným či dokonce žádoucím hlavním partnerem, například z důvodu historické vděčnosti za osvobození od nacismu, kvůli odmítání údajné západní dekadence i kvůli nabídce levných surovin. Rusko se snaží využívat všeslovanského a autoritářského sentimentu části obyvatel středovýchodní ke své podpoře (Holzer, Mareš, 2020). Proruští politici pak mohou ve prospěch Ruska ovlivňovat i politiku EU a NATO (Orenstein, 2019: 43–45).

Na území střeoevropských států Rusko tradiční vnitřní konflikty aktuálně výrazněji nevyužívá, zaměřuje se však na oživování historických případů pomoci Ruska a SSSR proti německým vojenským a na ně navazujícím represivním aktivitám ve střeoevropském prostoru. Signifikantní je to například při podpoře tzv. jízdy vítězství Nočních vlků (Kleiner, Gregor, Mlejnková, 2024). Příslušníci tohoto ruského prorežimního motocyklového klubu se zapojil i do střetů na Krymu a na Donbasu. Klub má svoje pobočky ve střední Evropě i na západním Balkánu, kde v srbských oblastech prosazuje ruský a srbský vliv (Brezar, 2022). V širším smyslu jsou prokremelské struktury ve střední Evropě většinou i podporovateli srbských zájmů na Balkáně, zvláště v Kosovu (Mareš, Mlejnková, 2023). Ruský zájemem v současném rusko-ukrajinském konfliktu je i podněcovat historické spory vyplývající z konfliktů mezi Ukrajinci a Poláky (specificky pak z tzv. Volyňské řeže v roce 1943), Ukrajinci a Maďary apod. Přímá ruská účast v těchto kampaních však nemusí být vždy viditelná (Witkowski, 2023: 35–36) a dokonce přítomná, protože se v ní angažují i jiní než proruští aktéři (např. v Polsku při tematizaci ukrajinských zločinů z druhé světové války i polští vládní politici).

Rusko se v současné době přímo nezapojuje do vyzbrojování zemí středovýchodní Evropy (s výjimkou Polska může stále efektivněji působit surovinovým nátlakem v kontextu dodávek jaderného paliv, ropy i plynu) (Jack, Gavin, 2024). Sovětská a ruská technika však stále ve zdejších armádách stále dosluhuje (Buitrago, 2021). Ze středovýchodní Evropy odešlo ve prospěch separatistických republik a Ruska bojovat několik desítek bojovníků (Rekawek, 2023: 175–195). Rusko rovněž přeneslo konflikt do prostoru středovýchodní Evropy sabotážními a teroristickými akcemi, které mají za cíl rozdmýchat i společenské a politické napětí (Jordán, 2024, Vaníčková, 2024). Přímé významné vojenské bojové akce spojené s aktivitami prokremelských polovojenských a diverzních skupin anebo dokonce s kapitulací proruský orientovaných vlád (jak se v zásadě vyjádřil poradce maďarského premiéra Balázs Orbán v roce 2024, nicméně Viktor Orbán to vzápětí odmítnul) (Vilček, 2024) jsou v krátkodobém horizontu nepravděpodobné v souvislosti s oslabením ruských vojenských kapacit a posílením východního křídla NATO, zvláště pak polským, pobaltským a severským odhodláním postavit se případné ruské agresi. Rusko se však i nadále bude snažit v kontextu hybridního působení podněcovat vnitřní spory a oslabovat legitimitu euroatlanticky orientovaných politiků.

Srovnání ruského vlivu na konflikty na Balkáně a ve středovýchodní Evropě

Při srovnání ruského vlivu na konflikty na konflikty ve středovýchodní Evropě a na západním Balkánu je možné vypočítat dílčí podobnosti i rozdíly, způsobené specifickými podmínkami obou regionů. Zatímco na Balkáně velké konflikty skončily teprve před zhruba třemi dekadami a mají odezvu v menších střetech i v současnosti, středovýchodní Evropa je masového ozbrojeného násilí ušetřena mnohem menší dobu. Středovýchodní Evropa však přímo sousedí s Ukrajinou, která čelí ruské agresi. Pnutí ve společnosti a politice ohledně prozápadní a provýchodní orientace existuje v obou regionech.

Celá středovýchodní Evropa je začleněna do NATO a do Evropské unie, nicméně spory o politiku ve vztahu k Rusku existují i mezi státy V4, což je podmíněno i dobovou vnitropolitickou konstelací. Politiku vyhovující Kremlu pak uskutečňují spřízněné vlády v EU, což je aktuálně hlavně případ Maďarska a Slovenska. Mezistátní i vnitropolitické spory o vztah k Rusku existují i na západním Balkáně a jsou doposud řešeny vyhocenějším způsobem (jak ukázalo dění v Černé Hoře či v Severní Makedonii). Dílčím způsobem je rozdílná i intenzita konkurence jiných vnějších aktérů pro ruskou politiku. Ve středovýchodní Evropě je jasný proamerický spojenec v podobě Polska. Na západním Balkánu je mnohem silnější vliv Turecka a islámských aktérů než ve středovýchodní Evropě.

Rusko se snaží v obou regionech využívat tradiční panslavistické a eurasijské spojení, nicméně ve středovýchodní Evropě je omezená možnost partnerství ortodoxních křesťanů promoskevské orientace, nicméně zde existuje rozsáhlejší základna komunistických spojenců lících na tradicích přátelství se SSSR. Rozdílná intenzita hrozby eskalace dosavadních i nových konfliktů v obou regionech vede k dílčí odlišné strategii

prosazování ruského vlivu. V „militarizovanějším Balkánu“ je větší možnost eskalace do ozbrojeného násilí, zatímco ve středovýchodní Evropě je násilný potenciál aktuálně omezený (byť nelze vyloučit masové násilné nepokoje). V obou regionech je specifický ruský vliv provázán s fenoménem zahraničních bojovníků, kteří odešli bojovat na Donbas anebo do jiných míst s ruskou vojenskou přítomností.

Závěr

Rusko se snaží působit na ovlivňování dění na západním Balkánu a ve středovýchodní Evropě tím, že využívá historických i stávajících konfliktů v těchto regionech. Jedná se o jeden ze směrů v rámci celkového hybridního působení se zapojení specifických aktivních opatření. Dílčí podmínky a projevy jsou v obou regionech odlišné (včetně konkurenčního vlivu dalších mocností a vnitropolitické konstelace regionů i jednotlivých států), ale v posledních letech je patrná dominantní snaha provázat konflikty s aktuální ruskou agresí na Ukrajině a kremelskými zájmy v jejím rámci. Oživovány jsou proto historické reminiscence (specificky pak „banderovské téma“ a dědictví událostí roku 1945 ve středovýchodní Evropě) i aktuální konsekvence předchozích konfliktů (kosovská otázka). Pokračování těchto trendů lze očekávat i v budoucnosti, kde se však projeví i adaptabilita ruského působení k přicházejícím novým konfliktům do zkoumaných regionů.

V příspěvku byly na základě odborné literatury a expertního úsudku autora vymezeny obecně hlavní formy mocenského vnějšího působení na konflikty v určitém regionu. Následně tyto byly tyto kategorie aplikovány na ruské vlivové působení na západním Balkánu a ve středovýchodní Evropě, přičemž byly brány do úvahy historické i současné konflikty v daných areálech a širší podmínky pro ruské aktuální ruské působení. „Militarizovanější“ je ruské působení v západobalkánském prostoru. V obou regionech najít řadu podobností, a to i v důsledku ruské snahy získat podporu v současném rusko-ukrajinském konfliktu.

Dedikace

Tento příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu „Vlivové působení Ruské federace v oblasti Západního Balkánu a jeho dopad na balkánský bezpečnostní komplex“ na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, financovaného Grantovou agenturou České republiky“ (GA23-04955S).

Literatura

- AUTORSKÝ TÍM CENTRA BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM ISBA MVSР 2023. *Hĺbková analýza zraniteľnosti vybraných orgánov štátnej správy voči hybridným hrozbám*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR.
- BITTMAN, L. 1999. *Mezinárodní dezinformace, Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha: Mladá Fronta.
- BREZAR, A. 2022. Bosnian Serb branch of Russian ‚Night Wolves‘ biker group stage pro-Putin protests. *Euronews*. <https://www.euronews.com/2022/03/12/bosnian-serb-branch-of-russian-night-wolves-biker-group-stage-pro-putin-protests>
- BUITRAGO, M. G. 2021. The Replacement of Soviet-Era Equipment in the Eastern Flank. *FINABEL – The European Land Force Commander Organisation*. <https://finabel.org/the-replacement-of-soviet-era-equipment-in-the-eastern-flank/>
- BUZAN, B., WÆVER, O., WILDE, J. 2005. *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- COLLEGE OF POLICING. 2024. Analytical Techniques. *College of Policing*. <https://www.college.police.uk/app/intelligence-management/analysis/analytical-techniques>
- DEVIĆ, A. 2019. The Eurasian Wings of Serbia. Serbian Affinities of the Russian Radical Right. In: PERRY, Valery (Ed.). *Extremism and Violent Extremism in Serbia. 21st Century Manifestations and Historical Challenge*. Stuttgart: Ibidem Verlag, p. 109–138.
- DORONIN, A. 2001. Byznes-Rozvedka. *Agentura. Ru* [internet archive]. <https://web.archive.org/web/20011021171241/https://agentura.ru/equipment/psih/info/activ/>

- EVANS, G., NEWNHAM, J. 1998. *The Penguin Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.
- ĐORĐEVIĆ, V. 2024. *The Many Faces of the Contemporary Russian Propaganda in the Balkans Sputnik Srbija*. Lanham: Lexington Books.
- DUPUY, R. E., DUPUY, T. N. 1997. *Harperova encyklopedie historie vojenství. Od roku 1700 do války v Perském zálivu*. Praha: Forma.
- ĐUREINOVIĆ, J. 2020. *The Politics of Memory of the Second World War in Contemporary Serbia. Collaboration, Resistance and Retribution*. London and New York: Routledge.
- EPISKOPOS, M. 2023. Conceptualizing the Central-Eastern European Memory Wars Through Mechanisms of Reciprocal Incitement. *Journal of Illiberalism Studies*, 3, (3), 5–21. <https://doi.org/10.53483/XCNS3559>
- EUROACTIV.COM, AFP. 2024. Poland hails step towards defusing Ukraine Volyn massacre history row. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/poland-hails-step-towards-defusing-ukraine-volyn-massacre-history-row/>
- FELLA, S. 2024. *Bosnia and Herzegovina: Secessionism in the Republika Srpska*. Research Briefing. London: House of Commons Library. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10013/CBP-10013.pdf>
- GJORGOVSKI, J. 2024. The double murder that traumatized North Macedonia. *New Eastern Europe*, 61(3), 101–105.
- HOLZER, J., MAREŠ, M. 2020. In the Shadow of Russia: The Czech Republic as a Small Central European State. In: HOLZER, J., MAREŠ, M. (Eds.). *Czech Security Dilemma. Russia as a Friend or Enemy?* Cham: Palgrave Macmillan, p. 221–231.
- JACK, V., GAVIN, G. 2024. EU's new energy chief vows to end Russian fuel ties for good. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/eu-new-energy-chief-vows-end-russian-fuel-dan-jorgensen/>
- JORDÁN, J. 2024. How to interpret the Russian sabotage campaign in Europe. *Global Strategy Report*. <https://global-strategy.org/russian-sabotage-campaign-europe/>
- JUREKOVIC, P. 2024. Westbalkan. *Österreichische militärische Zeitschrift*. 1, 91–93.
- KAVALSKI, E. 2023. Between „Trojan horses“ and an „Anti-China“ Vanguard“? *New Eastern Europe*. 59(6), 7–13.
- KLEINER, J., GREGOR, M., MLEJNKOVÁ, P. 2024. The Night Wolves : Evidence of Russian Sharp Power and Propaganda from the Victory Roads' Itinerary. *Problems of Post-Communism*. 71, (2), 145–155.
- LINDEN, R., BREWER, E. 2104. Why Crimea is not Kosovo, and why it matters. *Open Democracy*. <https://www.opendemocracy.net/en/odr/crimea-justified-kosovo-ruling-icj-2008-russia-putin/>
- MAREŠ, M. 2015. The Radicalisation of Slovak Separatism after the Fall of Communism and its Impact on Czech-Slovak Relations. In: CORDELL, K., JAJECZNIK, K. (Eds.). *The Transformation of Nationalism in Central and Eastern Europe. Ideas and Structures*. Warsaw: University of Warsaw. Faculty of Journalism and Political Science, p. 155–170.
- MAREŠ, M., MLEJNKOVÁ, P. 2023. Pan-Slavism and Slavophilia in the Czech Republic within the Context of Hybrid Threats. In: SUSLOV, M., ČEJKA, M., ĐORĐEVIĆ, V. (Eds.). *Pan-Slavism and Slavophilia in Contemporary Central and Eastern Europe: Origins, Manifestations and Functions*. Cham: Palgrave Macmillan, p. 309–327.
- MAREŠ, M., ŠMÍD, T. 2015. Regional Security Interdependence: Introduction. In: MAREŠ, M., ŠMÍD, T. (Eds.). *Regional Security Interdependence. Proceedings of the Workshop Organized by the Department of Political Science of the Faculty of Social Studies of the Masaryk University in Brno on 25 September 2015*. Brno: MUNI Press, p. 7–9.
- MARUSIC, S. J. 2024. North Macedonia Govt's Dream of Rewriting Bulgaria Deal Meets Reality. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2024/07/11/north-macedonia-govts-dream-of-rewriting-bulgaria-deal-meets-reality/>
- METODIEVA, A., ŠTERIĆ, L., HESOVÁ, Z. 2022. *Geopolitical Momentum for the Western Balkans – EU Relations: Risks and Opportunities*. Praha: Filosofický ústav AV ČR. https://opf.flu.cas.cz/images/Geopolitical_Momentum_for_the_Western_Balkans_12_22.pdf
- MIKAC, R., MITREVSKA, M., SMAJIĆ, M. 2022. Hybrid Threats and Counter-Hybrid Solutions: A Comparative Case Study Analysis of Croatia, North Macedonia, and Bosnia and Herzegovina. *Politics in Central Europe*. 18(3), 375–395.
- MUSLIU, A., KUČI, G. 2024. Scenarios After Banjska And Russo-Serbian Hybrid Warfare In Kosovo – OpEd. *Eurasia Review*. <https://www.eurasiareview.com/27092024-scenarios-after-banjska-and-russo-serbian-hybrid-warfare-in-kosovo-oped/>
- NEMEC, J., ZORIC, B. 2024. Friends or Foes within the Pan-Slavic Brotherhood: A Narrative Analysis of Aleksandar Vučić's Stance on Russia's Aggression Against Ukraine. *Nationalities Papers* [online first]. <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/friends-or-foes->

- within-the-panslavic-brotherhood-a-narrative-analysis-of-aleksandar-vucics-stance-on-russias-aggression-against-ukraine/E5E2D505A4DF4D6FE5B3FC74F8600F6E
- NIKOLIC, N. 2018. Connecting Conflict Concepts: Hybrid Warfare and Warden's Rings. *Information & Security: An International Journal*. 41(1), 21–34. <https://doi.org/10.11610/isij.4102>
- NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION. 2017. *The NATO Alternative Analysis Handbook*. NATO. <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/alta-handbook.pdf>
- ORENSTEIN, M. A. 2019. *The Lands in Between. Russia vs. the West and the New Politics of Hybrid War*. Oxford: Oxford University Press.
- REKAWEK, K. 2023. *Foreign Fighters in Ukraine. Brown-Red Cocktail*. London, New York: Routledge.
- RISTIC, M. 2016. Serb Fighters' Mercenary Path from Ukraine to Syria. *Balkan Transitional Justice*. <https://balkaninsight.com/2016/04/22/bosnian-serb-fighters-mercenary-path-to-syria-04-22-2016/>
- RRUSTEMI, Arlinda, et al. 2019. Understanding Geopolitical Influences of External Powers in Western Balkans. In: *Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans*. Hague: Hague Centre for Strategic Studies, p. 8–18. https://hcss.nl/wp-content/uploads/2021/01/Geopolitical-Influences-of-External-Powers-in-the-Western-Balkans_0.pdf
- ŘEPA, T. 2019. *Banderovci. Politické souvislosti, následky zneužití tématu komunistickou propagandou, návaznost na hybridní konflikt v současnost*. Praha: Academia.
- SMOLÍK, J. 2014. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada.
- STANIČEK, B., TARPOVA, S. 2022. *China's strategic interests in the Western Balkans*. Brussels: European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733558/EPRS_BRI\(2022\)733558_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733558/EPRS_BRI(2022)733558_EN.pdf)
- STOJAROVÁ, V. 2007. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu. Kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- STOJAROVÁ, V., ZORIC, B. 2024. Political Islam and Islamism in the Western Balkans. In: JÄGER, T., THIELE, R. (Eds.). *Handbook of Political Islam in Europe: Activities, Means, and Strategies from Salafists to the Muslim Brotherhood and Beyond*. Springer Handbooks of Political Science and International Relations. Cham: Springer, p. 627–646. ISBN 978-3-031-46172-9. https://dx.doi.org/10.1007/978-3-031-46173-6_36
- ŠITERA, D., KOCHLÖFFEL, K. 2024. *Triumphalism Eroded. Central Europe after the Poland and Slovakia Elections*. Prague: Institute of International Relations Prague. <https://www.iir.cz/en/triumphalism-eroded-central-europe-after-the-poland-and-slovakia-elections-1>
- TALLIS, B., SIMEČKA, M. 2015. Europe's migration crisis: central Europe's dangerous game. *Open Democracy*. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/europes-migration-crisis-central-europes-danger/>
- THOM, F. 2021. *Jak chápat putinismus*. Praha: Pulchra.
- VANÍČKOVÁ, K. 2024. Rusko chce vyvolat chaos, nespokojenost i strach, říká k žhářství v Praze expert. *Idnes* [17. června 2024 12:00]. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/odbornik-na-extremismus-a-terorismus-miroslav-mares-zharsky-utok-mhd-praha.A240613_083723_domaci_vank
- VILČEK, I. 2024. Orbán zachraňuje poraženeckého poradce. Při obraně Maďarska by prý určitě bojoval. *Novinky* [27. 9. 2024, 11:36]. <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-orban-zachranuje-porazeneckeho-poradce-pri-obrane-madarska-by-pry-urcite-bojoval-40490696>
- WITKOWSKI, P. 2023. *Partia rosyjska*. Warszawa: Arbitror.
- YELATSKOV, A. B. 2012. Territorial-political and regional geopolitical systems: correlation of concepts. *Baltic Region*. 4(1), 60–65. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2012-1-7>
- ZHILLA, F. 2024. Foreign Fighter Returns and Organized Crime in Southeast Europe Post-Ukraine Conflict. *Journal of Illicit Economies and Development*. 6(1), 30–41. <https://doi.org/10.31389/jied.195>
- ZORIC, Bojana, STOJAROVÁ, Věra 2023a. Building Sustainable Peace and Security in Bosnia and Herzegovina: Dancing in a Vicious Circle. In: DŽUVEROVIĆ, N., STOJAROVÁ, V. (Eds.). *Peace and Security in the Western Balkans: A Local Perspective*. London: Routledge, p. 30–49.
- ZORIC, B., STOJAROVÁ, V. 2023b. Non-western influence operations in North Macedonia : a reason for concern or push towards the west? *European Security*. 32(4), 696–716. <https://dx.doi.org/10.1080/09662839.2023.2178845>.

Kontaktní adresa autora

Prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.: mmares@fss.muni.cz, <https://orcid.org/0000-0002-7102-3205>